

Procházka, Jiří

Balkán a Rusko v první polovině 17. století

In: *Studia Balkanica Bohemo-Slovaca. IV, (Příspěvky přednesené na IV. balkanickém sympoziu v Brně ve dnech 25. a 26. května 1994)*. Dorovský, Ivan (editor). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, pp. 139-141

ISBN 8021011580

Stable URL (handle):

<https://hdl.handle.net/11222.digilib/122746>

Access Date: 09. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

BALKÁN A RUSKO V PRVNÍ POLOVINĚ 17. STOLETÍ

Prezentovaný příspěvek je věnován obecným dějinám a chceme se v něm zaměřit na problém vztahů, rozložení sil a střetávání zájmů států v oblasti Balkánu v první polovině 17. století.

Je známo, že za Sulejmána II., zvaného Zákonodárce a Evropou pro svoji zálibu v přepychu Nádherný (jinak jeho jméno v překladu znamená Šalamoun) dosáhlo Turecko svého největšího rozmachu. Na počátku 16. století se staly součástí Osmanského impéria v Evropě kontinentální oblasti Řecka, Bulharsko, Srbsko, Bosna–Hercegovina, svým způsobem Černá hora a Albánie. Do závislosti na Turecku se dostalo i Moldavsko a Valašsko. Jen úzká část Jadranského pobřeží a Řeky obývané ostrovy v Jónském moři – zůstávaly pod nadvládou Benátek. Postupně však i tato území se dostala pod vládu Osmanů.

Obyčejně se soudí, že Turecko zadrželo rozvoj balkánských území, představujících pestrý konglomerát různých národů, které se odlišovaly mezi sebou úrovní sociálně–politického rozvoje i celkovou kulturou. Na druhé straně ovšem centralizace moci na poloostrově přinesla obvyklé výhody jako rozšíření trhu, větší bezpečnost a pod. Dřívější velká městská centra se rozvíjela i nadále. Samozřejmě platilo, že čím blíže k centru Osmanského impéria, tím byla závislost na sultánovi větší.

Zatímco evropské národnostní státy v 16. století sílily, Turecko bylo na konci 16. a na počátku 17. století sužováno řadou povstání v jednotlivých částech říše (jmenujme Bagdád, Rumélii, Krym) a boji o trůn, které probíhaly fakticky bez ustání. Dlouholetá válka s Habsburky byla zakončena v roce 1606 mírem, který potvrdil dosavadní hranice Osmanské říše s jejich zeměmi. Určitého úspěchu dosáhli Turci ve válce s Polskem. Ve válečném střetnutí s Benátkami se jim podařilo v roce 1669 připojit Krétu. Válka na východě v Persii se odehrávala s úspěchy i neúspěchy obou stran. Turci byli nuceni odstoupit rozsáhlé kavkazské oblasti, například Azerbajdžan, ale udrželi si Basru a Bagdád. Moc Turecka byla v první polovině 17. století oslabena, ale ne zlomena.

Se vzrůstem moci Turků v 16. století šlo ruku v ruce i rozšiřování jejich vnějších kontaktů. Věnujme pozornost kontaktům s Ruskem. Fakticky začaly po dobytí Krymu Turky ve druhé polovině 15. století. Vztahy

Ruska a Turecka měly zvláštní charakter vzájemného respektu. Ruští vyslanci v Cařihradě obvyčejně nebyli vystaveni ponižování, mučení, či smrtelnému nebezpečí jako ostatní. Rozlehlost ruského území i rozdílnost klimatu odrazovaly Portu od větších válečných tažení (do té doby vlastně Turci rozlohu Ruska ani neznali, tím větší tedy byl jejich respekt). Existence opevněných měst v Rusku byla pro Turky jak psychologickou, tak i faktickou překážkou. Pokud možno Turecko bojuje s Ruskem nepřímou, prostřednictvím Krymských Tatarů. Pravoslavní na Balkáně roli cara vůči sultánovi posilovalo.

Zemí, která přijala v 16. století poddanství Turecka bylo Moldavsko. Na příkladu této země bychom chtěli poukázat na některé aspekty soupeření na Balkáně v první polovině 17. století.

Závislost Moldavska na sultánovi se projevovala ve faktickém dosazování moldavských panovníků (kteří byli také jimi rychle vyměňováni), v placení každoročního poplatku – „harače“ a v povinnosti dodávat sultánovi pomocné vojenské oddíly. Určitou nezávislost si země zachovala při správě vnitřních záležitostí.

V první polovině 17. století dochází ke sbližování Moldavska a Ruska a mezi oběma zeměmi bylo tehdy vyměněno nebyvalé množství diplomatických misí. Za vpravdě osvícené (a možná, proto tak na moldavské poměry dlouhé) vlády Vasile Lupula dochází i ke kulturním kontaktům. Je samozřejmé, že Moldavsko hrálo důležitou úlohu v průsečíku významných událostí – tedy v oblasti mezi Tureckem, Ruskem, Polskem a císařstvím. Vzhledem k převažujícímu pravoslavnému obyvatelstvu se stává přirozeným spojencem Ruska. Koncem roku 1642 se ve známém poselství Vasile Lupula, jehož hlavní slova jsou – „chci sloužit jemu, panovníkovi (tedy ruskému carovi – pozn. J.P.) do konce života“, přiznává náboženská a zahraničně-politická závislost Moldavska na Rusku.

Aktivizaci ruské politiky ve směru na Balkán můžeme vysvětlit upevněním pozic Ruska v Zakavkazsku, na Sibiři a také na Ukrajině. Zejména po připojení Ukrajiny se politické těžiště ve východní Evropě přesunulo na stranu Ruska a to na celá staletí. Tak roku 1656 Moldavsko znovu potvrzuje svoji podřízenost Moskvě.

DER BALKAN UND RUSSLAND IN DER ERSTEN HÄLFTE DES 17^{TE}N JAHRHUNDERTS

Im 16ten Jahrhundert ist faktisch die Okupation der Balkanhalbinsel durch die Türken vollendet. Die türkische Macht hier war aber sehr unebenbürtig. Europäische Teile des Osmanischen Imperiums hatten grösseren Zivilisationsstandart als Kern des türkischen Reiches dank der ehemaligen kulturellen und wirtschaftlichen Zentren. Zu Norden der Halbinsel der türkische Einfluss schwächte.

Der Beitrag beschäftigt sich mit dem Problem der Konfrontation der Türkei mit Russland in der ersten Hälfte des 17ten Jahrhunderts in der Moldau. Ist erklärt, dass, in dieser Zeit, eine Annäherung Moldau an Russland ganz in der Intentionen der Politik der moldauischen Herrscher war. Moldau hatte eine Stellung einer Kreuzung zwischen den damaligen osteuropäischen Mächten und bemühte sich, diese Situation auszunützen.

Die Studie betonte, dass die russische Politik gegenüber Balkan in dieser Zeit sehr aktiv war. Die Ursachen waren eine Verstärkung der Positionen Russlands in Sibirien, im Kaukasusgebiet und auch in der Ukraine.